

АЗЯРБАЙЪАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТЯЩСИЛ НАЗИРЛИЙИ

АЗЯРБАЙЪАН DÖVLƏT PEDAQOJİ УНИВЕРСИТЕТИ

Əlyazması hüququnda qəzguğunda

ТАПДЫГ ЯЛИКИШИ ОБЛУ АББАС

**ТЯЩСИЛИН АВРОПА СИСТЕМИНЯ ИНТЕГРАСИЙАСЫНЫН
СУРЯТЛЯНДИРИЛМЯСИ ГЛОБАЛЛАШМАНЫН
МЦЩЦМ АМИЛИ КИМИ**

**5804. 01 — Цмуми педаqоэика,
педаqоэиканын вя тящсилин тарихи**

**Педагогика цзря фялсяфя доктору елми дяряъяси
алмаг цчцн тягдим едилмиш диссертасийанын**

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бакы – 2013

Dissertasiya işi Azərbaycan Beynəlxalq Universitetinin humanitar fənlər kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbərlər:

Hüseyn Mustafa oğlu Əhmədov
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, akademik

Müseyyib İbrahim oğlu İlyasov
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, dosent

Rəsmi opponentlər:

Hikmət Əbdül oğlu Əlizadə
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor

Yaqut Təsisif qızı Rzayeva
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Aparıcı təşkilat:

Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun
pedaqogika kafedrası

Müdafiə “ — ” ————— 2013 – cü il tarixdə saat “ ” – də Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində fəaliyyət göstərən FD.02.061 Dissertasiya Şurasının iclasında kiçik akt zalında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1000, Bakı şəhəri, Ü.Hacıbəyov küçəsi, 34.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin elmi kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferat “ “ ————— 2013 –cü ildə göndərilmişdir.

**Dissertasiya şurasının
elmi katibi**

K.R.Quliyeva
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Ы. ТЯДГИГАТЫН ЦМУМИ СЯБЬИЙЯСИ

Tədqiqatın aktuallığı. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanın siyasi və iqtisadi qüdrətinin daha da artırılmasına və ölkə əhalisinin rifahının yüksəlməsinə nail olmaq üçün ölkənin rəqabətqabiliyyətliliyinin artması zərurətə çevrilmişdir. Qloballaşan dünyada beynəlxalq rəqabətə adaptasiya etmək qabiliyyəti ölkəmizin davamlı inkişafının ən mühüm amili kimi mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Ölkəmizin başlıca rəqabət üstünlüyü onun insan potensialının inkişafı ilə bağlıdır. Bu da bütün hallarda təhsilin keyfiyyəti ilə şərtlənir. Müasir mərhələdə ölkənin davamlı iqtisadi inkişafının təmin edilməsi də məhz bu prinsipin reallaşması ilə bağlıdır.

Hazırda ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələrində dəyişikliklərin sürətlənməsi müşahidə olunur. Həmin inkişafın dinamikasını Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2012-ci ilin yekunlarına həsr olunmuş toplantıda çıxışından görmək mümkündür. Burada deyilir ki, 2012 – ci ilin yekunlarına görə dünya miqyasında rəqabətqabiliyyətliliyinə görə Azərbaycan iqtisadiyyatı 46 – cı yeri tutmuş, son doqquz il ərzində bir milyon 100 mindən çox iş yeri açılmış və bu proses davamlı olaraq artmaqdadır. Xalqın həyat səviyyəsi artmış, 2012– ci ildə yoxsulluq faizi 6 faizə düşmüş, işsizlik cəmi 5, 2 faiz təşkil etmişdir.

Həyatı qabaqcadan proqnozlaşdırmaq getdikcə daha da çətinləşir. Bilik sürətlə inkişaf edir və onun istehsal həcmi də durmadan artır. Elmi biliyin paradiqmasının özü də dəyişir. Bu gün peşəkarlıq, savadlılıq, məsuliyyət anlayışlarının məzmunu yeniləşir. Dünya ölkələrində inteqrasiya genişlənir, qloballaşma sahəsində mühüm işlər görülür. Bütün bunlar yeni – yeni istehsal sahələrinin yaranmasına, təhsildə inteqrasiyaya, insan resurslarından daha səmərəli istifadəyə imkanları artırır.

Cəmiyyətin təhsilə bəslədiyi ümidlər dəyişməkdədir. Həyat universitetlərdən dinamik, çeviklik, sosial, elmi – texniki, texnoloji, ekoloji tələblərə, innovasiyalara və beynəlxalq rəqabətə həssaslığı artırmağı tələb edir.

Bütün ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da təhsilə, o cümlədən ali münasibətdə hökumətin müsbət təsiri xeyli artmışdır. Səmərəlilik və keyfiyyət təhsilə ali təhsil siyasətinin mühüm amilinə çevrilmişdir. Hazırda cəmiyyət ali məktəblərdən az məsrəflərlə yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasını tələb edir.

Təhsilin dövlət və qeyri – dövlət sektorunun, eləcə də distant təlimin genişlənməsi, ali məktəb məzunlarına verilən tələbin məzmununun

dəyişməsi ilə bağlı olan tendensiyalardan başqa, ötən dövr ərzində daha bir neçə ciddi dəyişikliklər baş vermişdir. Bunlar respublikamızın Təhsil haqqında yeni qanununda geniş şəkildə təsbit olunmuşdur¹.

Bu dəyişikliklər əsasən aşağıdakı xarici və daxili amillərlə şərtlənir.

Daxili amillər sırasında təhsil qanunvericiliyində baş verən dəyişiklikləri, xüsusən «Təhsil Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu»nu, təhsil sferasının inkişaf prioritetlərinin təsdiq edilməsini, «Təhsil sahəsində İslahat Proqramı»nın həyata keçirilməsini, “2009-2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sistemində islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”nı və s. göstərmək olar.

Xarici amillərə Avropada gedən Boloniya prosesini və Azərbaycanın bu prosesə rəsmi qoşulmasını aid etmək olar. 2001-ci ildən respublikamızın Avropa Şurasının üzvü olması ölkəmizin Avropa məkanına integrasiyasını sürətləndirmiş və bir sıra Avropa ölkələri ilə mədəni və iqtisadi əlaqələr genişlənməmişdir. Bu proseslərin tərkib hissəsi kimi respublikamız Avropa ölkələrinin təhsil nazirləri tərəfindən qəbul edilmiş Boloniya bəyannaməsinə qoşulmuş və onu imzalamaqla respublikanın ali təhsil müəssisələrinin Avropa ölkələrinin təhsil sistemində integrasiyasına start vermişdir. Bu sahədə işləri sürətləndirmək və bu prosesi daha da məzmunlu surətdə həyata keçirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İ.Əliyevin 31 yanvar 2008-ci il tarixdə imzaladığı «Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrində Avropa ali təhsil məkanına integrasiyası ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında» sərəncam² olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sərəncamda deyildiyi kimi, ölkəmizin intellektual potensialının gücləndirilməsi Azərbaycanın inkişaf strategiyasının əsas müddəalarından biri kimi bu integrasiyanın respublikamızın təhsil sisteminin daha da məzmunlu olmasına və intensiv inkişafına geniş imkanlar yaratmışdır.

Gerçəklikdə baş verən hər bir dəyişikliyi differensiasiya və integrasiyanın müxtəlif formalarının bir – birini əvəz etməsi kimi nəzərdən keçirmək olar. Bir tərəfdən, ölkələrin siyasi, iqtisadi, sosial sferalarında gedən bir sıra obyektiv proseslərin nəticəsi kimi ali təhsil sahəsində integrasiya baş vermişdir. Digər tərəfdən, cəmiyyət həmişə öz milli suverenliyini, ənənə və adətlərini qoruyub saxlamağa meyl edir. Bu baxımdan «Təhsil Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu»nda «millilik və dünyəvilik

¹ Təhsil Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, Hüquq ədəbiyyatı, 2009.

² «Azərbaycan» qəzeti, 2008, 1 fevral

– milli və ümumbəşəri dəyərlərin qorunması və onların dialektik vəhdətinin təmin edilməsi əsasında dünyəvi təhsil sisteminin yaradılması və inkişaf etdirilməsi»nin təhsil sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsiplərindən biri kimi dəyərlən–dirilmişdir¹.

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da ali məktəblərin inteqrasiya proseslərində iştirakına ziddiyyətli münasibət müşahidə olunur. Bir tərəfdən, bizim inteqrasiya proseslərində iştirakımız tələbə və müəllimlərimizin akademik mobilliyinin artmasına səbəb olur və dünyanın ən qabaqcıl elmi məktəbləri ilə tanış olmağa imkan yaradır. Bu da son nəticə olaraq ölkəmizin iqtisadi potensialının güclənməsinə müsbət təsir göstərir. Digər tərəfdən, təhsil sistemlərinin «hamarlanması» təhlükəsi də mövcuddur. Bu da ölkəmizin peşə–ixtisas təhsilinin üstünlüyünün prioritetlərinin və müsbət cəhətlərinin qorunub saxlanması son dərəcə aktuallaşdırır.

Azərbaycan ali təhsil sisteminin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyasını sürətləndirilməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 dekabr 2012– ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasında da öz əksini tapmışdır. Həmin “Konsepsiya”da deyilir:

“Azərbaycan təhsilinin dünya və Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası gücləndiricəkdir. Təhsil standartlarının unifikasiyası və Boloniya prosesinin dərinləşməsi ilə yanaşı Azərbaycanın təhsil ocaqlarının, xüsusilə də ali təhsil müəssisələrinin beynəlxalq proqramlara onların fəal cəlb olunması üçün müvafiq şəraitin yaradılmasına xüsusi fikir veriləcəkdir”².

Boloniya prosesinin iştirakçısı olan ölkələrdə milli təhsil strukturlarının şəffaflığını artırmaq məqsədilə aparılan islahatlar kö–nüllü olaraq həyata keçirilir. Ölkələr təhsil inteqrasiyasının bütün mənfi və müsbət cəhətlərini nəzərdən keçirirlər.

Lakin elə Avropanın özündə də buna münasibət birmənalı deyildir. Buna baxmayaraq hazırda bütün Avropa ölkələri bu prosesə qoşulmuşlar. Boloniya prosesinin son məqsədi ümumavropa təhsil məkanını yaratmaqdır. Ümumavropa təhsil məkanının qurulmasının əsas müddəalarının reallaşdırılması milli təhsil sistemlərinin inteqrasiya amilinə

¹ Təhsil Haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, Hüquq ədəbiyyatı, 2009, s.10.

² “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı: 2013, s. 28.

çevrilir. Bu prosesə qoşulan ölkələrin hər biri isə «boloniya–laşdırma» probleminin həllinə öz xüsusi yanaşmasını tətbiq edir.

Azərbaycanda bu prosesin sürətləndirilməsi üzrə bir sıra işlər görülür. “2009 – 2013-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sisteminə islahatlar üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 may 2009 – cu ildə təsdiq etdiyi Sərəncamda qeyd olunur ki, “Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sisteminin Avropa təhsil məkanına inteqrasiya proseslərinin sürətləndirilməsi, ali təhsilin məzmununun Boloniya prinsiplərinə uyğun qurulması, ölkə iqtisadiyyatının inkişaf meyllərinə müvafiq olaraq yüksək hazırlıqlı kadrlara tələbatın ödənilməsi, həmçinin əhaliyə müasir standartlar səviyyəsində ali təhsil almaq imkanı yaradan səmərəli ali təhsil sisteminin formalaşması məqsədi ilə” yeni proqram işlənib hazır–lansın. Hazırlanmış bu proqram hazırda ölkədə uğurla həyata keçirilir.

Azərbaycanın təhsilinin ümumavropa strukturlarına qoşulması ölkəmizin dünya təhsil xidmətləri bazarında mövqelərinin möhkəmlən–məsinə səbəb olacağı şübhə doğurmur. Əcnəbi tələbələrə Azərbaycanın ali məktəblərinə mümkün qədər çox cəlb etməsi təhsildə inte–qrasıyanın əsas məqsədlərindən biridir. Bu prosesin digər bir üstünlüyü ölkəmizin təhsil sisteminin inkişafına əlavə maliyyə vəsaitlərinin cəlb olunması, qabaqcıl təhsil texnologiyalarının və təcrübəsinin səmərəli istifadə olunmasıdır.

Göstərilən bu müddəalar tədqiq etdiyimiz problemin aktuallığını daha da şərtləndirir.

Son zamanlar Avropa ali təhsil sistemlərinin inteqrasiyasını şərtləndirən proseslər pedaqogikanın, təhsil sosiologiyasının, mədəniyyət sosiologiyasının predmetini təşkil edən sahəyə çevrilmişdir.

Ali təhsil sferasının inkişaf problemləri XX əsrin sonunda XXI əsrin əvvəllərində ictimai inkişafın əsas tendensiyalarını araşdıran bir sıra konsepsiyalarda öz əksini tapmışdır.

Ali təhsili qloballaşma prosesləri prizmasından V.İ.Dobrenkov, Y.B.Rubin, K.Zayts, Q.Makburnin, S.Marginson, D.Held, M.Smit, C.Levin, L.Leslin təhlil etmişlər.

Boloniya prosesi bir çox beynəlxalq elmi konfrans və seminarların əsas mövzusunə çevrilmişdir. Konfransların işində elmi–peda–qoji birliyin nümayəndələri, ali məktəb və müvafiq idarəetmə orqan–larının rəhbərləri iştirak edir. Eyni zamanda Avropa ölkələrində vahid təhsil məkanının yaradılması müstəvisində universitet təhsilinin inkişafı haqqında çoxlu sayda materiallar çəlinmişdir.

Qloballaşma bu gün ölkəmizin ictimai fikrinin diqqət mərkə–zində olan problemlərdən biridir. Əgər son illərin nəşrlərinə nəzər salsaq görərik

ki, praktiki olaraq elə bir tədqiqat yoxdur ki, bu və ya digər formada bu mövzuya toxunulmasın. Azərbaycan müəllifləri arasın–da qloballaşmanın sosial–fəlsəfi problemlərinin öyrənilməsi ilə S.Xəlilov, M.Cəlilov, A.Şükürov, A.Abbasov, S.Hüseynov, Q.Qəşəmoğlu tədqiqatlar aparmışlar. Azərbaycanın qloballaşma döv–ründə dünya birliyinə integrasiyasının ictimai–siyasi təhlili R.Ə.Mehdiyevin, R.N.Aslanovun, S.S.Xəlilovun əsərlərində xüsusi yer tutur.

Azərbaycanda ali təhsil sferasında elmi tədqiqatlara müraciət 1990–cı illərin əvvəlindən başlayır. Bu da ölkəmizdə demokratikləşmə proseslərinin tələbatlarına uyğun olaraq ali məktəb islahatlarının yollarının axtarılması zərurətinin yaranması ilə bağlı olmuşdur.

Azərbaycanda Boloniya prosesi problemi 2005–ci ildən aktuallaşır. Ali təhsildə Ümumavropa məkanının qurulması fenomeninin, onun dinamikası və əsas müddəaları M.Mərdanovun A.Mehrabovun, R.Ağamaliyevin, S.Xəlilovun, F.Rüstəmovun, M.Baharlının, A.Quliyevin, H.H.Əhmədovun və b. əsərlərində mühüm yer tutur.

H.H.Əhmədov doktorluq dissertasiyasında ali təhsilin modernləşdirilməsinin elmi – nəzəri, təşkilati–pedaqoji və idarəetmə əsaslarının təkmilləşdirməyi, qloballaşan dünyada sərbəst fəaliyyət göstərməyi bacaran və iş qabiliyyəti ilə seçilən yüksək ixtisaslı kadrların hazırlan–masının praktiki yollarını tədqiq etmişdir¹.

Boloniya prosesinin diploma Avropa əlavəsinin tətbiqi, ali təhsilin çoxpilləli sistemə keçidi, Azərbaycan ali məktəblərində məqbul vahidləri sisteminin tətbiqi və s. kimi müddəalarının həyata keçirilməsi perspektivləri M.Mərdanov, A.Mehrabov, S.Əsgərov, Ş.Əsgərov, S.Xəlilov və başqalarının əsərlərində öz əksini tapmışdır.

Prof. S.Xəlilovun “Təhsil, təlim, tərbiyə” adlı əsəri bu cəhətdən maraq doğurur. Kitabda Azərbaycan təhsilinin bir çox global problemlərinin, reallıqlar və vəzifələrin mahiyyət və məzmununun şərtləri ilə yanaşı, Şərq və Qərb ölkələrində təhsilin başlıca xüsusiyyətləri araşdırılmış, Azərbaycan təhsilinin Avropa təhsilinə integrasiyasının zamanın tələbi olduğu əsaslandırılmışdır. Kitabın “Əlavələr” hissəsində “Boloniya bəyannaməsi”, “Boloniya deklarasiyası” və “Avropa kredit–lərin transfer sistemi” kimi məsələlər əhatəli şəkildə təhlil edilmişdir².

¹ Əhmədov H.H. Qloballaşma şəraitində Azərbaycan Respublikasında ali təhsilin modernləşdirilməsi. Pedaqogika üzrə elmlər doktoru elmi dərəcə almaq üçün təqdim edilmiş disseratsiyanın avtoreferatı. Bakı: 2011.

² Xəlilov S.S. Təhsil, təlim, tərbiyə. Bakı, Azərbaycan Universitetinin nəşriyyatı, 2005.

Bu tədqiqatçılar öz əsərlərində həmçinin ali məktəbdə keyfiyyət sisteminin inkişaf problemləri ilə məşğul olmuşlar. Son illər Azərbaycan tədqiqatçılarının nəşrlərində ali məktəblərin beynəlxalq fəaliyyətinə də diqqət yetirilmiş (H.M.Əhmədov, H.H.Əhmədov, M.C.Mahmudov, A.O.Mehrabov, F.A.Rüstəmov və b.), təhsil xidmətləri ixracının öyrənilməsindən başqa, həmçinin Azərbaycan tələbə və müəllimlərinin akademik inteqrasiyasına da əsərlər həsr etmişlər (M.Mərdanov, A.Mehrabov və b.).

A. O. Mehrabov “Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri” adlı əsərində Azərbaycan təhsilinin bir sıra müasir problemlərinin elmi-nəzəri, pedaqoji-psixoloji və praktik məsələləri təhlilə cəlb edilməklə yanaşı, qloballaşma Azərbaycan təhsil sisteminin modernləşdirilməsinin mühüm amili kimi xarakterizə olunur¹.

F.A.Rüstəmov 2006-cı ildə çap etdirdiyi “Pedaqogika tarixi” adlı dərs vəsaitində Avropa təhsil məkanında yeni meyllərin yaranma səbəblərini şərh etmiş, təhsildə Avropa meyarlarının mahiyyətinə aydınlıq gətirmiş, Boloniya bəyannaməsi və onun əsas müddəalarının konkret təsviri vermişdir².

M.C.Mahmudovun yazdığı “Boloniya prosesi: problemlər, perspektivlər, reallıqlar” adlı monoqrafiyada Boloniya prosesinin məqsədi, vəzifələri və məzmunu şərh edilmiş, onun tarixi kökləri araşdırılmış, Azərbaycan Respublikasının bu prosesə qoşulması ilə təhsilimizin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyasının mahiyyət və məzmunu açıqlanmışdır. Həmçinin inteqrasiya ilə qloballaşma münasibətlərinə toxunulmuş, mövcud vəziyyət təhlil edilmişdir³.

F.Rüstəmov və K.Quliyeva tərəfindən aparılan “Avropada ali təhsilin inkişaf meylləri: Boloniya prosesinəqədərki dövrün mərhələləri” adlı nəzəri tədqiqatda müasir təhsilin inkişaf meylləri təhlilə cəlb olunur, təhsilə yeni yanaşmaların əsas müddəaları şərh edilir, Avropada Boloniya prosesinəqədərki dövrlər mərhələləşdirilərək üç mərhələnin (ilk mərhələ 1971–1982-ci illər, ikinci mərhələ 1983–1991-ci illər və üçüncü mərhələ

¹ Mehrabov A.O. Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri. Bakı, Mütərcim, 2007, s. 47–48.

² Rüstəmov F.A. Pedaqogika tarixi (xarici ölkələrdə təhsil və pedaqoji fikir tarixi). Dərslük. Bakı, Nurlan, 2006.

³ Mahmudov M.C. Boloniya prosesi: problemlər, perspektivlər, reallıqlar. Bakı: Elm və təhsil, 2010.

1992–1999–illər) əlamətləri geniş xarakterizə olunur, Boloniya prosesinə qoşulmanın zəruriliyi əsaslandırılır.

Mövzunun işlənmə dərəcəsinin təhlili bizə belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, qloballaşmanın müxtəlif aspektlərinə həsr olunmuş nəşrlərin az sayda olmasına baxmayaraq, əksər tədqiqatlarda onun iqtisadi, siyasi, demoqrafik və s. aspektlərinə toxunulur. Ümumi ədəbiyyat axınında isə təhsilin qloballaşmasına həsr edilmiş əsərlərin qıtlığı hiss edilməkdədir. Həmçinin, mövcud tədqiqatlarda Azərbaycanın təhsil sisteminin ümumavropa təhsil məkanına integrasiyasının dinamikasının, Azərbaycan ali məktəblərinin Boloniya prosesində iştiraka hazırlıma dərəcəsinin kompleks təhlili yoxdur. Nəşrlərdə Azərbaycan ali məktəblərinin «boloniyalaşdırılmasının» müxtəlif tərəflərinin işıqlandırılması Azərbaycanın milli təhsil sisteminin vahid Avropa təhsil zonasının formalaşdırılmasında iştirakı ilə şərtlənən transformasiyası haqqında bütöv təsəvvür əldə edilmir.

Tədqiqatların araşdırılması göstərir ki, seçdiyimiz tədqiqat mövzusunun olduğu kimi araşdırılan elmi əsər yoxdur, mövcud əsərlər isə təhsilin qloballaşması haqqında kompleks təsəvvürlər vermir. Hazırda qloballaşmadan faydalanaraq ölkəmizin rəqabətə qabiliyyətliliyinin artırılmasına olan praktiki tələbat ilə mühüm nəzəri və praktiki əhəmiyyətə malik olan bu sosial fenomeni araşdırılan elmi tədqiqatın olmaması arasında real ziddiyyət yaranmışdır. Bu ziddiyyətin dərk edilməsi müəllif vaxtı çatmış bu problemin tədqiqinə təhrik etmişdir.

Tədqiqatın obyektini dinamik inkişafda olan təsisat kimi Azərbaycanın ali təhsil sistemi təşkil edir.

Tədqiqatın predmetini qloballaşma şəraitində ali təhsilin ümumavropa təhsil məkanına integrasiyasının sürətləndirilməsi problemi təşkil edir.

Tədqiqatın məqsədi qloballaşma şəraitində Azərbaycanın ali təhsil sisteminin ümumavropa təhsil məkanına integrasiyasının konseptual əsaslarının işlənilib hazırlanmasından ibarətdir.

Tədqiqatın vəzifələri.

- ali təhsil siyasətinin yeni paradıqmaları kimi qloballaşma və beynəlmilləşmə proseslərinin mahiyyətinin araşdırmaq;
- ali təhsilin integrasiyalarının və təhsildə «Avropa meyarları»nın Azərbaycanın ali təhsili üçün əhəmiyyət kəsb edən müddəalarını öyrənmək;
- Avropa ali təhsil sistemlərinin informasiya amili kimi təhsil məkanının Boloniya modelinin mahiyyətini üzə çıxarmaq;

- Azərbaycan ali məktəblərinin Boloniya prosesinə qoşul–mağa hazırlıq səviyyəsini müəyyən etmək;
- Azərbaycan ali təhsil sisteminin inteqrasiyasının xüsusi–yətlərini müəyyənləşdirmək;
- Azərbaycanda ali təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndiril–məsinin yeni meyarlarının və akademik mobilliyinin inkişaf problem–lərini təhlil etmək.

Tədqiqatın metodoloji əsasını pedaqoji gerçəkliyin (fakt hadisə və proseslərin) dərk edilməsi və dəyişdirilməsinin prinsip, metod, vasitə və nəzəri müddəaları təşkil edir.

Tədqiqat metodları: nəzəri təhlil, müşahidə, tarixi–müqayisəli təhlil, fəlsəfi, elmi–pedaqoji sənədlərin və matrerialların öyrəniləsi, sistemləşdirilməsi və ümumiləşdirilməsi.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Qloballaşma şəraitində Azərbaycanın ali təhsil sisteminin Boloniya təhsil məkanına qoşulma zərurəti əsaslan–dırılmış, bu prosesə hazırlığın səviyyəsi və bunun ilk növbədə Avropa universitetləri ilə elmi və təhsil kommunikasiyalarının inkişaf səviyyə–sindən asılı olduğu müəyyən edilmiş, Boloniya prosesi şəraitində Azərbaycan ali təhsil sisteminin struktur dəyişikliklərinin xüsusiyyətləri öyrənilmişdir. İnkişaf etmiş Avropa ölkələrində ikipilləli təhsil siste–minin idarə olunması təcrübəsinin təhlili əsasında çoxpilləli təhsil siste–minin əsas elementləri aşkarlanmış, Azərbaycanda ikipilləli ali təhsil sisteminin təbiiqinin problemli sahələri üzə çıxarılmışdır.

Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyətini aşağıdakılar təşkil edir:

Avropa təhsil məkanında gedən qloballaşma və beynəlmiləşmə prosesinin mahiyyətinin elmi əsaslandırılması, ali təhsildə «Avropa meyarları» konsepsiyasının təhlili, təhsil məkanının Boloniya modelinin başlıca prinsipləri və parametrlərinin tədqiqi, ali təhsilimizin Avropa ali təhsil məkanına inteqrasiyasının qloballaşmanın mühüm amili olduğunun əsaslandırılması, Azərbaycanın Boloniya prosesinə qoşulmasının motivləri zərurətinin əsaslandırılması, ali təhsil sisteminin struktur dəyişiklikləri və təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi siste–minin izah edilməsi, beynəlxəq akademik mobillik konsepsiyasının məhiyyətinin elmi əsaslandırılması pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixinin daha da zənginləşməsinə, ali təhsilimizin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyasının optimal həllinə kömək edə biləcəkdir.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti. Dissertasiya qarşıya qoyulan və həll edilən bir sıra yeni problemlər, təhsil işçiləri, müəllimlər, tədqiqat–çılar üçün faydalı olmaqla yanaşı, sonrakı tədqiqatlara əsaslı kömək edə biləcəkdir.

Müdafiəyə çıxarılan başlıca müddəalar:

1) Avropa ölkələrinin postsənaye cəmiyyətindən informasiya cəmiyyətinə keçməsi, Avropada yeni qarşılıqlı münasibətlər sisteminin formalaşması təhsildə gedən qloballaşma prosesinin ilkin şərtidir;

2) təhsilin Avropa təhsil məkanına integrasiyasına dünyada gedən qloballaşma prosesi güclü təsir göstərir;

3) transmilli təhsilin inkişafı təhsilin keyfiyyətinə, əmək bazarının tələbinə müvafiq kadrlar hazırlanmasına, diplomların qarşılıqlı tanınması əlverişli zəmin yaradır;

4) müəllim və tələbələrin mobilliyi təhsildə beynəlxalq əməkdaşlığın əsas formalarından biri kimi qloballaşma prosesində əsas yerlərdən birini tutur;

5) ali təhsildə «Avropa meyarları»nın tətbiqi ənənəvi sistemin yenidən qurulmasına və müasir dövrdə lazım olan biliklər və bacarıqların yeni keyfiyyət artımına gətirib çıxarır.

6) Boloniya prosesinə integrasiya Azərbaycanın dünya miqyasında öz rəqabətəqabilliyinin artırılmasına, özünün ən qiymətli resursu olan insan potensialından istifadə etmək imkanının genişləndirilməsinə, beynəlxalq əmək bölgüsündə daha əlverişli mövqeylərin qazanılması imkanının artmasına səbəb olacaqdır;

7) Boloniya prosesinə integrasiya Azərbaycanla Avropa İttifaqına daxil olan ölkələr arasındakı münasibətlərin tarazlaşdırılmasına, milli mədəniyyətin qorunub saxlanmasına və Avropa məkanında öz milli ənənələrini nümayiş etdirməsinə geniş imkanlar açacaqdır.

Tədqiqatın aprobasiyası və nəticələrin tətbiqi. Tədqiqatın nəticələri müəllifin bir sıra respublika və beynəlxalq konfranslarda etdiyi çıxışlarda Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının tövsiyə etdiyi nəşrlərdə çap etdirdiyi 6 elmi məqalədə (1-i xaricdə) və 3 məruzə tezisinə öz əksini tapmışdır.

Dissertasiyanın strukturu. Dissertasiya giriş, səkkiz yarımfəslili əhatə edən iki fəsil, nəticə və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

БЫ. ТЯДГИГАТЫН ЯСАС МЯЗМУНУ

Эпиришдя мювзунун актуаллыыы яасландырылмыш, тядгигатын обьекти, предмети, мягсяди, вязифяляри, тядгигат методлары, елми йенилийи, ишин методоложи яаслары, информасийа базасы, тядгигатын нязяри вя практики ящямиййяти, мцдафияйя чыхарылан башлыгъа мцддяалар, нятигьялярин тятбиг вя апробасийасы шярщ едилмишдир.

Dörd йарымфясли ящатя едян биринъи фясил «Глобаллашма
**вя бейнялмилялляшмя тящсил сийасятинин йени
 парадигмаларыдыр»** адланыр. Фяclinл “**Müasir təhsildə gedən
 qloballaşma və beynəlmilləşmə prosesinin mahiyyəti**” adlanan birinci
 yarımфәslindә мцасир тящсилдя эедян глобаллашма вя бейнял-
 милялляшмя просесляринин мащиййяти тядгиг едилир.
 Яасландырылыр ки, цмумдцнйа инкишафыны съяиййяляндирян бир
 сыра просес кими глобаллашма дювлятлярин али тящсил дя дахил
 олмагла мцхтялиф сфераларда сийасятинин формалашмасына тясир
 эюстярян ясас гцввялярдян биридир. Артыг тядлим вя инкишаф
 просесиндя инсан гаршысында онун уйбун–лашмалы олдуьу глобал
 просеслярин нязря алынмасы вязифяси гойулмалы–дыр. Бу ишдя али
 тящсил системи чох мцщцм рол ойнамалыдыр. Али тящсил глобал
 дцнйада пешякар фяалиййят вя глобал просесляри идаря етмяк цццн
 мцтяхясисляр щазырламалыдыр.

Дсертасийада глобаллашманын бир проблем кими мейдана эял-
 мяси она мцхтялиф йанашмаларын олмасы дигтя чатдырылыр вя
 онун мязмуну ашаьыдакы ясас тенденсийа вя щадисялярин
 бирляшмясиндян ибарят олдуьу билдирилир:

1) dövlətlərarası sərhədlərin aradan qaldırılması ideyasının obyektiv
 gerçəkliyə çevrilməsinin zəruriliyi;

2) kapital, informasiya, xidmətlər və insan resurslarının trans–milli,
 transdövlət axınlarının həcmi, sürəti və intensivliyinin kəskin dərəcədə
 artması, dünyanın beynəlxalq maliyyə bazarlarının yaran–ması;

3) qərbin istehlak və məişət standartlarının, dünyanı və özünü–
 dərkətmə meyarlarının planetin bütün digər hissələrinə kütləvi şəkildə
 yayılması;

4) dünya iqtisadiyyatı və beynəlxalq münasibətlərin transdövlət və
 qeyri–dövlət tənzimləyicilərinin rolunun artması, siyasətin iqtisadi–ləşməsi,
 iqtisadi proseslərin qlobal miqyas alması və nəticədə birincini ikinciyə tabe
 etməklə daxili və xarici siyasət arasında sərhədin pozul–ması;
 iqtisadiyyatın real idarəetmə mexanizmlərinin əsasən beynəlxalq
 təşkilatların əlində cəmləşməsi;

5) demokratik dövlət quruculuğunun bu və ya başqa modelinin ixracı
 və müxtəlif ölkələrin siyasi gündəminə ötürülməsi;

6) şəxsiyyətin sosiallaşması imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə artıran
 elektron–kommunikasiya ünsiyyətinin virtual məkanının formalaş–ması;

7) dünyanın qarşılıqlı asılılığının artması, informasiyanın istənilən
 məsafəyə bir andaca çatdırılması imkanlarının hesabına lokal olanın ümum–

dünya olana, ümumdünya olanın lokal olana çevrilməsi, ümumplanetar məkan-zaman infrastrukturunun formalaşması;

8) qlobal informasiya sahəsində hamının və ayrılıqda hər bir fərdin başqasının taleyinə görə məsuliyyət daşması.

Тящилин глобаллашмасынын бир сыра илкин шартляри вардыр:

1) бир сыра юкляярин постсянайе ыямийятиндя информасийа ыямийятиня кечмяси;

2) икинъи дцнйа мцщарибясиндя сонракы дюврдя тяшяккцл тапмыш йени гаршылыгылы игтисади мцнасибятляр системинин формалашмасы;

3) мцщарибядя сонракы йени игтисади гайдалары горуйуб сахламаг мягсядиля бир сыра бейнялхалг тяшкилат вя институтларын, Цмудцнйа Банкы вя Цмудцнйа Тиъарят Тяшкилаты, Бейнялхалг Валйута Фонду—нун (БВФ) вя с. йарадылмасы;

4) сон онилликлярдя гцдрятли Трансмилли Корпорасийаларын (ТМК), Мобил, Майкрософт, Бритиш Петролиум, Хитачи, Фиат, Филирр Моррис, Фолксваген, Сони, Шеврон, Нестле вя с. мейдана эялмяси. Бу эцн онлар тякъя игтисади сащядя дейил, щям дя сийаси сащядя баш роллары ифа едир.

Мцасир мярщялядя али тящилдя глобаллашма просесляринин ясас сябябляри арасында ашаъыдакылары гейд етмяк олар: бейнялхалг ямяк базарынын формалашмасы, информасийа технолозийаларынын ящямийятинин артмасы вя биликляр игтисадийятынын инкишафы иля али мяктяб гаршысында гойулан йени вязифяляр, айры-айры дювлятлярин вя дювлятляр бирликляринин глобаллашманын цццнлцкляриндя файдаланмаг ыящдляри; тящил мцяссися-ляринин юз хцсуси мясяляляринин (мясялян, ыъняби тялябяляри юдянишли тящсиля ыялб етмякля малиййя дахилолмаларыны артырмаг) щяллия йюнялмиш щяря—кятляри; тядрис планларынын эенищляндирилмяси вя юз тялябялярини хариъи али мяктяблярдя тящил алмаба эюндярилмяси; юз ресурсларынын даща смяряли истифадяси цццн али мяктябин реэионал щябякясинин эенищляндирил—мяси; тялябя вя мцяллимлярин бейнялхалг биликляр мцбадиляси просесиндя иштиракы щесабына тящилин кейфийятинин йцксялдилмяси вя с.

Глобаллашма чох мцряккъаб вэ ziddiyyatli бир просесдир. Фикири-мизъя, уникаллыг вя бцтцвщцц нязардя тутан глобаллашма щяхсийятин ащянэдар инкишафынын бцтцн аспектляринин синтезлящдирилмяси цццн сямя—ряли зямин йарадыр.

Диссертасийада глобаллашма просесляриня ъаваб кими трансмилли тящилин инкишафы, трансмилли университетлярин йарадылмасы вя тѡлим технолѡзийаларынын тѡкмиляшдирилмясиня дя дигтят йетирилмиш вя онун бир сыра хѡсусийятляри шярщ едилмишдир. Хѡсуси вурьуланыр ки, глобаллашма тящилия онун бейнялхалг фѡалийятинин эенишляндирилмяси васитясиля дя тѡсир едир ки, бу да тящилдя бейнялмилялляшмяйя эятириб чыхарыр. **“Ali tѡhsilin beynѡlmillѡlѡşmѡsi qloballaşmanın tѡrkib hissѡsi kimi”** adlanan ikinci yarımfѡsil mѡhz bu problemѡ hѡsr olunmuşdur.

Тѡщилин бейнялмилялляшмяси глобаллашманын тѡркиб щиссясидир. Бу щям дѡвлят сийасятинин, щям дя университетлярин стратегийасынын чѡх ящямийятли бир амилиня чеврилмякядир. Бу бахымдан фѡсилдя тѡщилин бей—нялмилялляшдирилмясинин мягсядляри, имкан вя чѡтинликляри эениш ишыглан—дырылмыш, Игтисади Ямякдашлыг вя Инкишаф Тѡщилаты (ИЯИТ) ѡлкяляринин али тѡщилин бейнялмилялляшмяси сачьсиндяки сийасятини шѡртляндирян стратегийанын — разылашдырылмыш йанашма, ихтисаслы ишчи гѡввясинин ѡялб етмя стратегийасы, эялир ядѡетмя стратегийасы вя имканларын эенишляндирилмяси стра—теийасынын олдуьу эѡстярлимиш, мягсядляри ачыгланмышдыр. Бейнялмилял—ляшмя стратегийасынын сечиминин тѡкѡя хариѡи эѡосийаси амиллярля дейил, щямчинин милли сосиал-игтисади, тарихи шѡраитля, имкан, ресурс вя приоритет—лярля шѡртлянмяси ясасландырылмышдыр.

Али тѡщилин бейнялмилялляшмясинин ясас формаларындан бири тѡяябѡ вя мѡяллимлярин мобиллийидир. Бунун йѡксяк сѡвиййядя апарылмасы тѡщ—силдя глобаллашма вя бейнялмилялляшмянин башлыѡа шѡртляриндя бири олдуьуну сѡбут едир.

Фѡслин **«Тѡщилдя «Авропа meyarları» консепсийасы вя онун башлыѡа мѡдѡяалары»** адланан йѡѡсѡ йарымфѡслиндя ясасландырылыр ки, ѡямийятдя эедян сѡртѡли сосиал-игтисади дѡйишикликляр эяляѡяк няслин тѡлим вя тѡрбийясинин йѡени параметрлярини иряли сѡрѡр, орта вя али мякѡб гаршысында йѡени вязифяляр гѡйур, тѡдрисин яняняви методларынын радикал шѡкилдя йѡенидян гурулмасыны тѡяяб едир. Дѡнѡа игтисадийѡатында баш верян дѡйишикликляр эѡѡлѡ рѡгабят эедян игтисади мѡщѡитя уйьунлашмаг зѡруратини дѡьурур. Бунлар да тѡщилин кейфийѡи

Мцасир алі тящилин мащиййати бундадыр ки, о артыг яняняви тящсил тясисатлары чярчивяси иля мящдудлаша билмир. Юзцнцтящсил, гейри-формал тящсил, информасийа технолозийалары мцасир тящилин вя тящсилли ъямиййатин айрылмаз щиссясиня чеврилир. Эюстярилян бу тяркиб щиссяляри тящсил системиня гошмаг дювлят вя ъямиййатин ян ваѳиб вязифясидир. Dissertasiyada Авро—панын апарыгы юлкяляринин тящсил сийасятинин истигамятляри şərh edilmiş və Azərbaycan reallıqları müstəvisində bu istiqamətlər üzrə imkanlar və fəaliyyət sahələri nəzərdən keçirilmişdir.

Щцбщясиз ки, зянэин тящсил яняняляриня малик олан Азярбайѳан цццн Avrupa ali təhsil təşəbbüsünün ящямиййати олдугъа бюйцкдир. Глобаллашмагда олан дцнйада юзцнцн йерини даща дцзэцн тяттин етмяк цццн тякъя юз яняняляримизя архаланмаг кифайят етмир. Мцхтялиф, о ъцмлядян, Авропа тящсил системинин ян йахшы наилийятляриндян эениш файдаланмаг тяляб олунур.

Фяслин **«Тящсил мяканынын Болонийа модели Авропа али тящсил системляринин интеграсийа амили кими»** адланан дөрдцнцд йарымфяслиндя ясасландырылып ки, Цмумавропа тящсил мяканы чярчивясиндя милли тящсил системляринин трансформасийа едилмясинин мащиййати Авропа али тящсил зонасы адланан вя фундаментал фяалийят принципляринин цмумилийиня суюкянян Цмумавропа тящсил системинин формалашдырылмасы ташкил едир.

Бу, али мяктябин кцтлявиляшмясиндя, «сон» тящсилдян «юмцр-лцк» тятимя кечиддя, али мяктяблярин фяалиййати иля ямяк базары арасында гаршы—лыглы баълылыбын эцълянмясиндя, глобал тящсил хидмятляри базарларынын мей-дана чыхмасында вя али мяктябляр арасында рягабятин эцълянмясиндя юз ифадясини тапмышдыр.

Али тящсилдя интеграсийа просеслри юлкялярин сийаси—щцгуги вя игтисади бирляшмясинин тятбии давамыдыр. Беля ки, икинѳи дцнйа мцщарибясинин нятиъляри, Авропа юлкяляриндя «Гярб—Шярг» гаршыдурмасынын сонуну, АБШ-ла Авропанын сийаси рягабяти — бцтцн бунлар дювлятляри сцлщ вя ямякдашлыба чаъырылды. 1957—ѳи илин Рома мцгавилясинин тясдиглядийи Авропа игтисади игттифагынын йарадылмасы ищчи ццввясинин ярази мобил-лийинин артмасына, ямяк базарынын бейнялмилялляшмясиня шяраит йарадырды. Бу, тящсил щаггында сянядлярин тясдиглянмяси вя идентификасийасы меѳа—низмляриня тялябин артмасы иля нятиъялянди.

Али тящсил АИ-нин дахили вя хариѳи мягсядляриня наил олмагда приоритет сфера кими тясдиглянир. Цмуми базарын фяалийят

эюстярдийи бир шяраитдя йцксяк ихтисаслы мцтяхясисляря вя онларын мобиллийиня тяляб артыр. Lakin AI юлкяляри «бейинлярин ахыны», алынан дяръялярин ямяк базарынын тялябляриня уйбун эялмямәси, хариџи дипломларын тясдигиндя милли тящил системляриндяки фярглярдян иряли эялян чятинликляр кими проблемлярля цзяшир. Али тящилин кейфиййәти, али мяктябин битирилмәси щаггында сянядлярин гаршылыглы тясдиглянмәси щаггында мясяляляр бцтцн кяскинлийи иля гаршыа чыхыр.

Милли мигйаслы амилляр илк новбдя мцасир шяраитя адекват ъаваб вермәйя гадир олмайан тящил системляриндяки бющранлы щалларла изащ олунур. Айры-айры дювлятляр чярчивясиндя али мяктяб ислащатлары мювџуд проблемлярин там арадан галдырылмасына наил ола билмир. Бунунла ялагядар миллятлярарасы сявиййядя бирәя гярарларын гябулу цццн Авропа юлкяляринин сәйляринин бирлящдирилмәсиня ещтийә џараныр.

XX ясрин икинџи џарысында тящил интеграсийасынын динамикасы али тящилия Авропа аспектинин дахил етдирилмәсиндян башлайараг она Авропа meyarlaginin верилмәси, сонра ися ващид тящил мяканынын гурулмасынадык узун џол кечмищдир. Диссертасийада бу џола нязяр салынмыш, 1988-џи илдян сонра интенсивлящян бу просесин айры-айры мярщяляляриня вя истигамятляриня экскурс едилмищ, онун мащиййәти вя мярамы тящилил едилмищ, 18 сентйабр 1988-џи илдя Авропа ректорларынын Болонийа универ—ситетиндя чаџырылмыш гурултайында гябул едилмищ принципляр шярщ едилмищ—дир. Щямчинин Болонийа бйяйннамәсиндян яввял гябул едилмищ Сарбона бйяйннамәсинин (25 май 1998—џи ил) ясас тезисляри нязардян кечирилмищдир. Бунларын Болонийа бйяйннамәси цццн башланџыџ олмасы диссертасийада юня чякилмищ вя 19 ийун 1999-џу илдя Европанын 29 юлкяси тяряфиндян гябул едилән Болонийа бйяйннамәсинин башлыџа принципляри, ясас элементляри тящилия џялб едилмищ, Болонийа просесинин проблемляр даиряси—нин али тящил чярчивясиндян кянара чыхараџ даща эенищ даиряни — глобал рягабәтј ящатя етмәси şərh edilmişdir.

2001—џи илин Саламанк конвенсийасында дейилир: «Авропа али тящил мцяссисяляри бцтцн дцнйадан истедадлылар цццн џазибя мяркязиня чеврилмяк истәйир¹. 2005-џи илин майында Болонийа просеси цзря назирлярин эюрцщцндя гябул едилмищ коммцникедя вя щямин рущда

¹ Глобализация и конвергенция образования: Технологический аспект Научное издание. – М. «Маркет ДС Корпореишин», 2004, s. 328.

билдирилир ки, Авропа али тящсил мяканы дцнйанын дязяр резионлары цццн ачыг вя ьазибяли олмалыдыр¹.

Болонийа дййишикликляри чярчивясиндя бир сыра Авропа юлкяляриндя эедян али тящсил системляри ислащатларынын тяърцбяси göstərir ki, 1) даща чох уьур ялдя едян юлкяляр юз али тящсилинин йени структуруну даща дягиг тййин етмиш юлкялярдир; 2) тятбиг едилян дййишикликляри щцгуи ьящятдян мющкмяландирмяк тяляб олунур; 3) тящсил програмларынын йени мязмун вя структурунун ишляниб щазырланмасына ишля тямин едянляри ьялб етмяк лазымдыр, чцнки бу, ямяк базарында йени дяръяли мцтхяссислярин адаптасийасыны асанлащдырыр, милли ямяк базарынын хцсусийятлярини нязря алмаьа вя йени гайдаларын иътимайят тяряфиндян тясдиглянмясини сцрят-ляндирмяйя имкан верир; 4) тятбиг олунан дййишикликляри милли али тящсил системляринин яняняви дйярляриня гаршы гоймаг лазым дейилдир. Истянилян интеграсийа просесиндя олдуьу кими, Болонийа просесиндя таразлащдырма ясас мягсад кими гаршыа гойулур. Бу таразлащдырма мцхтялифлийин горулуб сахланылмасы вя мядяни яняняляря щюрмятля йаншылмасы иля мцщайят олунмалыдыр; 5) тятбиг олунан дййишикликляр тящсил трайекторийа-ларыны фяргландирмяк имканыны инкишаф етдирмякля, мцхтялиф сывиййядян олан мцтхяссислярин ямяк базарына ардыьыл чыхышыны тямин етмякля системин ачыглыьыны вя чевиклийини позмалы дейил. Али тящсил системинин ачыглыьы вя чевиклийи тякъя системин юзцнцн трансформасийасы иля дейил, щямчинин ишля тямин едянляр тяряфиндян тясдиглянян пешя щазырлыьы, йени-дян щазырлыг вя ихтисасартырма програмларынын йарадылмасы иля дя тямин олунур.

Цдмавропа тящсил мяканынын гурулмасы ики ясас принципа суюкянир – али тящсилин кейфийятинин тямин олунмасы вя академик мобиллийин инкишаф етдирилмяси. Бириньи принципин тятбиги али мяктябин рягабятгабилиийятлилийин вя Авропа али мяктябляринин səzbediciliyinin артырылмасынын зярури щяртини кясб едир. Икиньи принципин щйята кечирилмяси просесин иштиракчысы олан щяр бир юлкянин наилийятлярини сямярляи истифадя етмйя вя там щякилдя бирляшмиш Авропа идеясыны реализя етмйя имкан верир.

¹ Европейская область высшего образования - достижение целей, Коммунике конференции европейских министров, ответственных за высшее образование. Г Берген, 19–20 мая 2005, s. 32–45.

Болонийа просесинин дизяр мцддяаларыны — али тящсилин чохпилляли системинин, кредит ващидляринин гаршылыглы мягбул системинин тятбигини, диплома стандартлашдырылмыш ялавянин верилмясини — яслиндя Цмумавропа тящсил мяканынын гурулмасынын илк ики принципия наил олмаг васитяляри кими гиймятляндирмяк олар.

Диссертасийанын **«Азърбайъанын тящсил системинин Болонийа просеси мцстявисиндя трансформасийасы»** адланан икинъи фясли дюрд йарымфясилдя ибарятдир. Биринъи йарымфясил **«Азърбайъанын Болонийа принципия гошул—масынын мотивляри»** адланыр. Бурада Азърбайъанын Болонийа просесиня гошулмасы глобаллашма контекстиндя нязрядян кечирилир вя Болонийа просесинин Азърбайъана тясиринин цч индикатору: бейнял-халг академик мобиллийин эенишлянмяси, биликляри истещсалатын ян мцщцм амилиня чевирилмяси вя дювлят щакимийят моделляринин дяйишмяси гейд едилир. Бу просесин Азърбайъан цццн игтисади, сосиал вя мядяни щадися кясб етмяси яасландырылыр. Азърбайъанын дахили вя хариъи мараглары юня чякилир вя Болонийа просесиндя бу марагларын мотивляри щярщ едилир. Эюстярилир ки, бу просес бу эцн юлкямиз гаршысында дуран модернляшдирмя саяхсиндя щялл едилмяли *aşağıdaki bir sıra* мясяляляр комплексини ящатя едир:

- Азърбайъанын али мяктяблярини информасийа ясринин вя дцнйа базарынын стандарт тялябляриня уйъунлашдырылмасыны;

- Азърбайъан игтисадиийатынын рягабят габилиийяттилиийинин артырыл-масыны, давамлы игтисади артымын тямин едилмясини, тябии ресурсларын ихраъындан асылылыбын арадан галдырылмасыны вя йцксяк ялава дяйярли мал вя хидмятляри истещсал едян бликляр игтисадиийатына кечиди;

- Азърбайъанда игтисади вя сосиал сфераларын якс тянзимлянмясини, дювлятин щяддиндя артыг мцдахиясинин мящдуддалдырылмасыны, тямиййятин патернализмдя азад олмасыны;

- иътимаи плцрализми, вятяндаш тямиййятинин, мцстягил иътимаи тясисатларын инкишафыны;

- милли—мядяни идентиклийин, али мяктяб яняняляринин горунуб сахланмасыны;

- ирсиня вя мядяни мянсублюуна эюря азърбайъанлы олан, перспектив вя сяриштялилийиня эюря ися глобал олан ени няслинин тярбийя етдирилмясини.

Диссертасийада Азярбайъанын тяъридолунма вя мцшафизьякарлыг вариантындан узаголмасы вя глобаллашан дцнйада онун марагларынын тямин едилмясинин ян мцщцм васитяси кими дцнйанын виртуал мяканында мцмкцн гядяр чох йер алмалы олмасы хцсуси вуръуланыр вя бу саяхдя олан нюгсанлар эюстярилир. Göstərilir ki, Болонийа просеси али мяктябляри тящсилин прагматик модернляшдирилмясиня, апарыгы бирпрофилли Авропа али мяктябляри иля мцгайисядя юз тядрис план вя програмларынын мцгайисяли тящдилиня, тящсил просесиндя Авропа елминин ян сон налиййятляриндя реал файдаланмаъа тящрик едяъякдир. Профессор–мцяллим щейятинин академик мобиллийи бизим али мяктябляримизин мцяллимляр корпусунун ихтисасынын артырылмасынын даща сямярли формасына чевриляъякдир.

Авропа Университетляри иля фяал гаршылыглы тясирляр Азярбайъан али мяктяблярини сосиал–игтисади дурьунлугдан чыхарар вя онлары бцтцн сывиййялярдя Авропа мейар вя нормаларына уйьунлашдырыр, тяляблярин марагларынын тямин олунмасында уьурлар ялдя едиляр.

Фяслин икинъи йарымфясли müstəqillik əldə ediləndən сонра республикамызын тящсил системиндя эедян структур дяйишиклинярия щяр олунмушдур. Бурада ашаъыдакы бир сыра мясяляляр хцсуси дигят йетирилир: йени програм дярсликлярин щазырланмасы; пешя тящсили системиндя ислашат–ларын апарылмасы; орта ихтисас мяктябляри щякъясинин тякмилляшдирилмяси вя йени типли тящсил мцяссисяляринин йарадылмасы; али мяктяблярин потенциал имканларынын артырылмасы; али тящсилин икипилляли системиня кечирилмяси; тящ–сил стандартларынын щазырланмасы; тящсил саяхсиндя ямякдашлыьын эениш–ляндирилмяси; али тящсилин нцфузунун йцкъсялмяси; тялим технолоэийа–ларынын тякмилляшдирилмяси; тяляблярин мобиллийинин артырылмасы; али тящсил мцяссисяляриндя вредит системинин тятбиги вя с.

Йарымфясилдя али мяктяблярин үсэвиyyəli– бакалавр вя маэистр və doktorantura səviyyələrinə кечидин, докторантура институтунун олмасына вя кредит системинин цтцнцлцклярия эениш щярщ верилир, онларын лабцдлщйц ясасландырылыр.

«Али тящсил кейфиййятинин гиймятляндирилмяси системинин yeniləşdirilməsi» адлы цццнъц йарымфясилдя али тящсилин кейфиййяти мясяляси арашдырылыр, онун гиймятляндирилмси критерийалары тящлил олунур. Ясасландырылыр ки, щяр бир юлкядя тящсилин кейфиййяти онун иътимаи–мядяни мцщити вя истецсал–

техноложу базасы иля баьлыдыр. Бу, хцсусян дя али дяръяли мцтяхссислярин щазырланмасы системия аиддир, чцнки мящз онларын ишинин сямярляилии глобаллашма щяраитиндя миллитин инкишаф перспективлярини мцяййян едир. Тящсилин фундаменталлыбыны вя шахсийятин, щямийятин вя дювлятин актуал вя перспектив тялябляриня уйьунлуьуну сахламагла онун йцксяк кейфийятинин тямин едилмасы дювлятимизин тящсил сийасятинин ясас вязифяляриндя биридир. Бу сябядян дя илк нувбядя тящсилин кейфийятинин гиймятлян—дирилмасы цзря йени системин гурулмасына, о щцмлядян, тящсилин кейфийят эюстяриьиляринин сечилмасына, онларын юлщцлмя цсулунун тьйин едилмасына ещтийаь вардыр. Dissertasiyada Азярбайьан али мяктябиндя тящсилин кей-фийятинин тямин олунмасы проблеминин щяллинин аьаьыдаки сяблялри гостерилр:

— щямийятин елми-техноложу вя социал игтисади инкишафынын йцксяк динамикасы иля ялагдар али мяктяблярин фяалийятинин гиймятляндирилмасы методларынын тькмилляшдирилмасы зяруряти;

— игтисадийятын глобаллашмасы щяраитиндя Азярбайьан али мяктябляриндя мцтяхссис щазырлыьынын кейфийятинин бейнялхалг сьвийядя танынмасынын тямин олунмасы зяруряти.

Диссертасиада бир сыра бейнялхалг сьнядлярдя (1995-ьи илдя ЙУНЕСКО-нун баш конфрансында гьбул едилмищ, «Али тящсилин ислащаты вя инкишафы» адлы програм; 1997-ьи илдя Авропа резионунда али тящсиля аид олан дяръялярин тьсдиглянмасы щаггында Лиссабон Конвенсийасы вя 19 сентйабр 2003-ьц илдя тящсил назирляринин Берлин Конфрансында гьбул едилмищ Коммцнике) тящсилин кейфийятинин тямин олунмасы мясяляси дигтя чатдырылыр, тящсилин кейфийятинин гиймятляндирилмасынын мцхтялиф моделляриня тохунулмагла Авропа иттифагында щялялик беля бир ващид системин олмадыьы блдирилир. Лакин Болонийа просеси чярчивьисиндя беля бир милли аэентликляр щябьясинин йарадылаьаьы даща дцзэцн аддым кими гиймятляндирилир.

Dissertasiyada тящсилин кейфийятинин йцксялдилмасындя бир сыра мцщцм амилляр сырасында вя мцасир кейфийят менеьментинин принцип вя методларынын тьтбиг едилмасы сащьсиндя ясас проблемляря тохунулур, нцгсанлар тьхлил edilir, bu sahədə ixtisaslı менеьрлярин олмасынын зьгурилийи онэ чькилир, тящсилин кейфийятинин гиймятляндирилмасындя истифадя олунмалы мейарлар системлэшдирилир, концептуал—методику ясас kimi bir neчэ blok

göstərilir. Тящилин кейфийятинин гиймятляндирилмасы методикасынын mərhələləri qeyd edilir.

Фясилдя али тящилин идаря едилмасындя бейнялхалг тыярьцбяйя ясасланараг тящилин кейфийятинин тямин олунмасы цццн бир сыра тядбирлярин эюрцлмасы öz əksini tapır.

Фяслин **«Азярбайџанда бейнялхалг академик мобиллик консепсийасынын формалашдырылмасы вя щяйята кечирилмасы проблеми»** адлы дюрдцнџц йарымфяслиндя Болонийа просеси чярчивясиндя тялябя вя мцяллимлярин академик мобиллийиня щялледити ящямийят верилмищ, хариџи ялягялярин бир сыра аспектляриня нязяр салынмыш, бирџя програмларын файдалы џящятляри тящилия џялб едилмищ, проблемляри аращдырылмышдыр.

Бирџя програмларын ящямийяти ащабыдакы kimi vurğulanmışdır:

– тялябляр пешяйя йийялянмякдя ялавя имканлар ялдя едир, фяргли академик вя сосиал щяраитдя тыярьцбя газаныр ки, бу да даща эениш пешя мобиллийиня йол ачыр;

– узунмцддятли пешя ялягяляри гурмагла мцяллимляр пешякар ямякдашлыг цццн йени имканлар ялдя едир;

– университетляр нисбятян даща кейфийятли вя џазибяли тящил програмлары формасында «ялавя дяйяр» ялдя едир вя бунун нятиџасы олараг юз имиџи вя рябабтабилиийятлилийини артырыр.

Бейнялхалг академик мобиллик просесляринин инкишаф етдирилмасы цццн щал–щазырда щям бу просесин дювлят дястяйи, щям дя университетлярин юзляринин сяйляринин сяфярьбяр олунмасы тяляб олунур. Авропа вя Азярбайџан али мяктябляринин бейнялхалг мобиллийин инкишаф етдирилмасы сашясиндя топладыглары ян йахшы тыярьцбяляри цмумилящдиряряк Азярбайџан али мяктябляриндя бейнялхалг мобиллик планларынын ищлянилиб щазырланмасы вя щяйята кечирилмасындя нязря алынмалы олан бир нечя типик гайда вя проседурлар диссертасийада эениш йер almışdır.

Тядгигат ащабыдакы нятиџяйя эялмяйя ясас вермищдир:

1. Информасийа технолозийалары вя коммуникасийа васитяляринин сщрятля инкишафы нятиџасындя яввялки џямийятин структур сярщядляри дабыл–мыш, али мяктяблярин игтисадийятда эедян реал просеслярля даща сых ялягяляриня ещтийаџ йаранмышдыр. Бццн бу просесляр юлкялярин игтисадий–йатынын инкишаф истигамятляриня, џямийятин щяйатында тящилин ролуна йенидян, йени эюзля бахмаыя тяляб едир.

2. Бццн юлкялярдя тящил, хцсусян али тящил бу вя йа диџяр дяряџдя информасийа техноложийаларына вя глобаллащма

принсипляриня кечидля баълы радикал ислащатлар, трансформасийалар дюврцнц йашамагдадыр. Бу эцн артыг али мяктяблярин милли тыъридолмасы глобаллашма иля бир арайа сьмыр. Али тыщилин глобаллашма просесляриня ьаваб реаксийаларындан бири трансмилли тыщилин инкишафы, трансмилли университетлярин йарадылмасы вя тыщил хидмятляринин бейнялхалг сьавиййядя гейри—яняняви провайдерляря тьаклиф едилмасы олмушдур.

3. Глобаллашма тыщисля онун бейнялхалг фьалиийятинин эенишляндирилмасы васитясяля дя тьасир эюстярир. Тыщилин бейнялмилялляшмасы глобаллашма просесляринин тьаркиб щиссясини кьасб едир. Интернет васитясяля дистант тьалимин сььратли инкишафы, бейнялхалг виртуал университетлярин йарадылмасы да бейнялмилялляшмя просесляринин фьаллашмасындан хьабяр верир. Тыщилин бейнялмилялляшмясинин мьццм тьаркиб щиссяляриня тыщил хидмятляринин ихраьы, елми—тьадгигат сачьасиндя бейнялхалг ямякдашлыг, тьялябя вя мьццллимлярин мобиллийи аиддир.

4. Глобаллашма вя бейнялмилялляшмя дювлятлярин щесаблашмалы олаьаьы мьццйян стандартлары тьяляб едир. Буна эюря дя дцнйанын апарыьы юлкяляри юз тыщил системлярини йенидян гурмаг мяьбуриййятиндя гал—мышдылар. Авропада тыщил мьцасир дцнйа, хьсусян дя Европа мядяний—йятинин ян мьццм сьарьяти кими нязьрдян кечирилир ки, бу да илк нювбядя азад вя йарадыьы шьахсиййят олан инсана мьцнасибьтдя юзцнц эюстярир. Инсан капиталы тьамиййятин сосиал—мядяни вя сосиал—игтисади инкишафында бириньи дьарьяли ящямиййят алыр. Тыщилдя демократик дьайярляр тьядиглянир ки, бу да тыщилин фьардияшдирилмасындя, тыщилин мьцхтялиф формаларынын йарадылмасында юз яксини тапыр.

5. Мьцасир тыщилин ясас идеясы щяр бир инсана биликлярини артырма имканыны, щьайат бойу юзцнцтьакмилляшдирмяни тьамин едян бир систем йаратмагдадыр. Тыщилин кейфиййятиня верилян мьцасир тьялябляр тыщилдя «Авропа meyarları» термининин йаранмасына да эьятириб чыхармышдыр.

6. Игтисади, сийаси, информасийа сфераларында эедян глобаллашма просесляринин даща мьццм тьазашьрляриндя бири Болонийа просеси олмушдур. Онун ясас элементляри арасында икипилляли програм вя дьарьяляря (бакалавр вя маэист) кечиди, тьадрис ишинин ямяктугумлуьунун учот—кредит системини, тьалимин норматив мьцддятинин азалдылмасы, докторлуг елми дьарьяси програмларынын структур вя тьашкилиндя дьайишикликлярин едилмасыни, тыщилин

кейфийят тяминатынын йени механизм вя проседурларынын тятбигини, дистант вя фасиласиз тящсилин инкишаф етдирилмясини эюстярмак олар.

7. Болонийа просесинин ясас вязифяси Европаны дцнйада ян рягабятгабилиийятли вя динамик биликляр игтисадийятына чевирмак вя дцнйада интеллектуал лидер йаратмагдыр.

8. Азярбайъан мцстягиллик газандыгдан сонра онун тящсил сферасында gedən кюклц дйишикликляр арасында Азярбайъанын Болонийа про–сесиня гошулмасы, приоритет милли програмларын, о ъцмлядян, тящсил прог–рамларынын гябул едилмяси мцщцм йер тутур. Болонийа просесиня integrasiya али тящсилimizн модернляшмясиндя, сосиал–игтисади ислахатларын либераллашмасында, Азярбайъанла Европа Иттифагы арасындакы мцнасибятляря таразлашдырыгы тясир эюстярмясində mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

9. Болонийа просесиня гошулмаг али мяктябин рягабятгабилиийятлилийини артырасаг, онлары тящсил просесиндя Европа елминин ян сон наилиийятляриндян реал файдаланмаъа тящрик едясек, тялябъа–мцяллим мобиллийини ися ихтисасын артырылмасынын даща сямряли формасына чевиря билиясекдир.

10. Üçsəviyyəli тящсиля кечид мцкяммал бакалавриат вя маэистатура консепсийаларынын, тядрис просесинин тящкилянин вя тядрис методикаларына йени йанашмаларын олмамасы иля, еляъя дя орта, пешя, али вя али мяктябдян сонракы тящсилин бир – бири иля ялагяляндирилмяси иля баълыдыр.

11. Ямяк базарында бакалавр дяръяясинин тясдиглянмясиня аид олан мцвафиг гярарларын ахтарылмасы вя гябул едилмяси мцтяхяссис щазырлыъынын икипилляли системинин гяти тятбиги йолунда дуран проблемлрдян биридир. Буна эюря дя бакалавр щазырлыъынын мязмунуна йенидян бахылмалы, моносистем щазырлыъынын сахланмасы мягсядяуйъун билик сащяляри мцяййян едилмялидир.

12. Болонийа просеси чярчивясиндя тялябъа вя мцяллимлярин академик мобиллийиня щялледиъи ящямийят верилир.

13. Тящсилин вэ тящсил хидмятляринин кейфийятиня ващид бейнялхалг стандартларын олмамасы яксяр дювлятляри милли кейфийят системлярини инкишаф етдирмяк мяъбурийяти гаршысында гойур. Бир гайда олага, бу системляр тящсил мцяссисяляринин юзцнмцайиняси, дювлят аттестасийасы вя аккредитасийасы дахилдир. Азярбайъанда да али тящсилин кейфийятиня дювлят нязаряти системи али мяктяблярин фяалиийятинин

аттестасийасыны вя аккредитасийасыны ящатя едян комплекс гиймятляндирмя проседуру иля тямин олунур.

14. Азярбайъанын Болонийа просесиня гошулмасы али тящсилин кейфиййатинин гиймятляндирилмяси системинин тямилляшдирилмясиндя йени мярщяляни щяртляндирмищдиг. Онун ясас истигамятляриня тящсилин кейфиййат менеъменти стандартларынын тятбиг едилмяси, йени тящсил технолози—йаларынын ишлянилиб щазырланмасы вя тятбиг едилмяси, йени технолозийалара уйъун тядрис планларынын модернляшдирилмяси, тядрис фяалиййатинин мцтә—мади дахили аудитинин тятбиг едилмяси, йени (о ъцмлядян, фянлярарасы) ихтисасларын ачылмасы, мягбул ващидляри системинин тятбиг едилмяси, елми-тядгигат ишляри иля фяал мяшьул олан мцяллимлярин тядрис йццкцнцн азал—дылмасы, тядрис програмларынын аккредитасийасы, хариъи диллярдя тящсил програмларынын щазырланмасы аиддир.

15. Али мяктябляримизин ясас мягсяди дцнйа тящсил вя елм мяканына интеграсийа етмяк, яъняби тялябляри ъялб етмяк, тяляб вя мцяллимлярин мобиллийини щявясяляндирмяк цццн вясаитляр ъялб етмякдир.

Диссертасийада ашаъыдакы тяклифлярин нязяря алынмасыны зярури щесаб едирик:

1. Boloniya Bəyannaməsinə uyğun olaraq Axərbaycan ali təhsilin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyasının sürətləndirilməsi məq–sədilə ali məktəblərin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi.

2. “Azərbaycan 2020: “Gələcəyə baxış” İnkişaf Konsepsiyasının müddəalarına müvafiq olaraq “1 tələbə 1 kompüter” prinsipinin ali məktəblərdə reallaşdırılması.

3. Ölkənin ali təhsil sisteminin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyasının sürətlənməsini təmin etmək üçün təhsil proqramlarının təkmilləşdirilməsinə nail olunması.

4. Müəllim – tələbələrin mobililyinin sürətləndirilməsi məqsədilə öklənin ali təhsil müəssisələrində eyni zamanda iki xarici dilin mükəmməl öyrədilməsinin təmin olunması.

5. İnteqrasiya prosesini sürətləndirmək üçün ölkənin ali təhsil ocaqlarında təhsil menecerlərinin yüksək fəaliyyət göstərməsinə xüsusi diqqət yetirilməsi.

6. Boloniya prosesinə sürətlə qoşulmaq məqsədilə ali təhsil müəssisələrinin informasiya kommunikasiya texnologiyaları və yeni təlim texnologiyaları ilə təminatının gücləndirilməsi.

7. Respublikada fəaliyyət göstərən ali məktəblərin akkreditasiyasının Boloniya prosesinə qoşulmuş ölkələrin akkredita–siyası sisteminə uyğunlaşdırılması.

8. Ölkənin ali təhsil müəssisələrində peşəkar kadrların Avropa meyarlarına, əmək bazarının tələblərinə və ehtiyaclarına uyğun hazırlanması.

9. Ali təhsil müəssisələrində kredit sistemi ilə tədrisin təşkili barədə “Əsasnamə”nin tələblərinə müvafiq olaraq kredit sisteminin təkmilləşdirilməsi.

Узун илляр ярзиндя али тящсил сферасында Азярбайъанын юз дярин яняняляри тящяккцл тапмышдыр. Болонийа просеси Азярбайъанын тящсилиндя милли сярвят кими галмалы олан бцтцн мцсбят тяряфляри сахламагла бцтцувлцкдя али тящсил мядяниййятини зянэинлящдирмяк имканыны верир. Али мяктябляримизин бейнялхалг мигйасы интеграсийа просесляриндя иштирак етмяси яняняляримизи, наилиййятляримизи даща йахшы дярк етмяйя, бу янянялярля башга юлкяляри зянэинлящдирмяйя диэяр юлкялярин дя тяърцбясини дцщцнцлмцш шыкилдя кяшф етмякля юзцмцзцн зянэинляшмясиня шыраит йарадыр.

Диссертасийанын ясас мязмуну ашаъыдакы елми мягальярдя якс олунмушдур:

1. Глобаллашма шыраитиндя али тящсилин бязи проблемляри //Азярбайъан Дювлят Педагожи Университетинин Хябярляри, Педагожи–психоложи елмляр серийасы, Багы: ADPU, 2007, № 6, с. 201– 205.

2. Тящсилдя Авропа стандартлары консепсийасынын башлыъа мцддяалары //Азярбайъан Республикасы Тящсил Проблемляри Институтунун «Елми ясярляри». Багы, 2008, № 2, с. 22–26.

3. Тящсилдя бейнялмийляляшмя: мащиййати вя вязифяляри //Азярбайъан Республикасы Тящсил Проблемляри Институтунун «Елми ясярляри». Багы, 2008, №4, с. 105 – 108.

4. Тящсил мяканынын Болонийа модели Авропа али тящсил системляринин трансформасийа амили кими //Педагожи Университет Хябярляри, Багы: ADPU, 2008, №3, с. 283 – 289.

5. Болонийа просеси: Авропайа интеграсийанын ясас амилляриндя бири кими. //Педагожи Университет Хябярляри, Багы, 2008, № 6, с. 248 – 253.

6. Тəhsildə qloballaşmanın bəzi məsələləri. / Pedaqoji elmin inkişafında mühüm mərhələ. Beynəlxalq elmi – praktik konfransın

materialları. Bakı, 28 – 29 iyun 2011. Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2011, s. 346 – 348.

7. Tələbə və müəllim mobilliyi təhsildə beynəlmilləşmənin mühüm amili kimi. / Ümumi orta təhsilin müasir problemləri mövzusunda beynəlxalq elmi konfransın materialları. Naxçıvan, 24 noyabr 2012 – ci il. Bakı: Mütərcim, 2012, s. 56 – 57.

8. Müəllim hazırlığında integrasiya problemi. /Azərbaycan xalqınının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 90–cı ildönümünə həsr olunmuş “Müəllim hazırlama siyasəti və problemləri” beynəlxalq simpoziumunun materialları. Bakı, 3 – 4 may 2013 – cü il. Bakı: 2013, s. 71 (şərikli).

9. Основные направления влияния глобализации на современное образование. //Вектор науки. Серия: Педагогика, психология. Тольятти, Тольяттинского государственного университета, 2013, №2 (13), с. 17–20.

Интеграция европейской системы образования как важный фактор глобализации

В современный период одной из важнейших задач, стоящих перед высшим образованием стало: ускорение интеграционных процессов системы высшего образования Азербайджанской Республики в Европе, установление содержания системы высшего образования в соответствии с принципами Болоньи, спрос на высококвалифицированные кадры, в соответствии с тенденциями экономического развития страны, в том числе, формирование эффективной системы высшего образования дающей населению возможность получить высшее образование, соответствующее современным стандартам.

Мобильность азербайджанских студентов и учителей привлечение как можно большего количества иностранных студентов в высшие школы Азербайджана, вовлечение дополнительных финансовых средств на развитие системы образования нашей страны, эффективное использование передовых технологий и опыта образования является одним из основных целей интеграции образования.

Диссертация состоит из введения, двух глав, заключения и списка использованной литературы. Во введении обосновывается актуальность темы, определяется объект, предмет, цели и задачи исследования, комментируется научная новизна, теоретическое и практическое значение, рассматриваются выводимые на защиту положения.

В I главе под названием «Глобализация и интернализация новые парадигмы образовательной политики», раскрывается сущность процессов глобализации и интернализации в образовании, интернализация высшего образования рассматривается как составная часть глобализации, исследуются вопросы «Европейских критериев» в образовании и их основные положения, а также факторы интеграции Болонской модели в систему Европейского высшего образования.

Во II главе под названием «Проблема интеграции системы высшего образования Азербайджана в Болонский процесс» обосновывается необходимость присоединения Азербайджана в Болонский процесс, рассматриваются связанные с этим структурные изменения в системе высшего образования Азербайджана, обновление системы оценивания качества Высшего образования, формирование и проблемы внедрения в Азербайджане международной академической концепции мобильности.

В заключении обосновываются полученные результаты.

Tapdig Alikishi oglu Abbas

Resume

Educational integration to the European system as an important factor of globalization

The acceleration of integration processes of Azerbaijan Republic's higher educational system to the European educational area, the establishment of higher education's content in accordance with the Bologna principles, the providing the demand of highly trained personnels in accordance with the country's economic development trends, as well as the formation of an effective higher education system providing for people an opportunity to get higher education in the level of modern standards has become one of the most important tasks facing our higher education in modern times.

The mobility of Azerbaijani students and teachers and involving foreign students to the higher schools of Azerbaijan as much as possible, involving additional financial resources for the development of the education system of our country, the efficient use of advanced educational technologies and practices are one of the main purposes for the integration in education.

The dissertation consists of introduction, two chapters, resume and the list of literature. In the introduction the urgency of subject matter was substantiated, the object, subject, purpose, responsibilities of the study were determined, scientific novelty, theoretical and practical importance were interpreted, the provisions which are defending were shown. In the first chapter named "Globalization and internationalization are the new paradigms of education policy" was expressed the essence of globalization and internationalization processes leading in modern education, the internationalization of higher education was studied as part of the globalization, "European criteria in education and main provisions of it" and were studied the matters about Bologna model of Education Area, integration factor to European higher education system.

In the second chapter named "Integration problem of Azerbaijan's education system to the Bologna process" has been attracted to research the necessity of involving to Bologna process of Azerbaijan and structural changes related to it in higher education system of Azerbaijan, renovation of the assessment system of higher education quality and formation of international academic mobility in Azerbaijan and implementation problems.

Consequently, the results were substantiated.

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

**АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

На правах рукописи

Тапдыг Аликиши оглы Аббас

**Интеграция европейской системы образования как
важный фактор глобализации**

**5804. 01 – Общая педагогика, история педагогики и
образования**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**Диссертации на соискание ученой степени доктора
философии по педагогике**

БАКУ – 2013